

ریاست جمهوری
معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی

عنوان گزارش

تحلیل رقابت پذیری ایران در بین کشورهای منطقه

تهیه کننده
سیاوش جانی

معاونت برنامه ریزی
امور برنامه ریزی اقتصاد کلان و ارزیابی برنامه
شهریور ۱۳۹۰

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۳	۱- مقدمه
۴	۲- مروری بر ادبیات مزیت
۷	۳- مفهوم رقابت پذیری
۸	۴- تحلیل شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI)
۱۵	۴-۱- مبانی محاسباتی شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI)
۱۸	۵- موقعیت رقابت پذیری ایران براساس شاخص GCI
۲۳	۶- تحلیل موقعیت رقابت پذیری ایران در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا
۲۷	۷- بررسی نقاط قوت وضعف ابعاد رقابت پذیری در کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و ایران
۲۸	۸- بررسی و ارائه راهکارهایی برای ارتقاء رتبه رقابت پذیری ایران
۳۴	۹- جمع بندی

۱- مقدمه

نگاهی به وضعیت تجارت جهانی نشان می‌دهد که در طول سه دهه منتهی به قرن بیستم میلادی حجم صادرات کل به قیمت اسمی دلار آمریکا ۳۰ برابر شده است. مقایسه بین کشورهای مختلف و بررسی افزایش یا کاهش سهم آنها از کل حجم تجارت، نشان می‌دهد که عموم کشورهایی که امروزه جز کشورهای صنعتی قرار گرفته‌اند در گام‌های اولیه رشد اقتصادی، استراتژی رشد خود را بر پایه مزیت نسبی بنا نهاده بودند.

نظریه‌های رشد سنتی و کلاسیک‌ها و نئوکلاسیک‌ها به رابطه قوی میان تجارت و رشد اقتصادی تاکید داشته و معتقدند که توسعه تجارت بین‌الملل، منجر به افزایش تخصص و کارایی شده و در نهایت باعث تخصیص مجدد منابع از بخش‌های اقتصادی غیرتجاری و غیرکارا به بخش‌های تجاری می‌شود که این پدیده می‌تواند به رشد تولید کمک نماید. به طور کلی اثرات جانبی رشد تجارت بین‌الملل بر رشد تولید عبارتند از: افزایش بهره‌وری عوامل تولید، کارایی در تخصیص منابع، پیشرفت تکنولوژی و استفاده از تکنولوژی‌های روز، فراهم آوردن امکان بهره‌گیری از صرفه‌های ناشی از مقیاس و افزایش تخصصی نیروی کار می‌باشد.

لیکن امروزه الگوی تجاری بسیاری از کشورها تنها براساس مزیت نسبی قابل توجیه نیست و مفهوم مزیت نیز که در پی تبیین واقعیات تجاری در عرصه جهان است به دنبال تحول در شرایط تجارت جهانی، تکوین یافته، تا قدرت تبیین خود را حفظ کند. مزیت نسبی که خود تکوین یافته نظریه "مزیت مطلق" بود، به "مزیت نسبی پویا" و سرانجام با تکامل در نظرات مزیت، در انتهای دهه ۱۹۹۰ نظریه مزیت رقابتی و رقابت پذیری (رقابت پذیری) مطرح گردیده است.

در این مطالعه با بیان مختصر از سیر تاریخی نظریه‌های مزیت، مفهوم رقابت پذیری بررسی شده و در ادامه با تحلیل گزارش جهانی رقابت پذیری سال ۲۰۱۰ (که برای اولین بار ایران نیز در فهرست کشورهای آن قرار گرفته)، موقعیت رقابت پذیری اقتصاد ایران در مقایسه با سطح جهانی و کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا یعنی حوزه مورد نظر در سند چشم‌انداز بیست‌ساله مورد تحلیل قرار می‌گیرد و در ادامه با بررسی نقاط قوت و ضعف، راهکارهایی به منظور ارتقاء رقابت پذیری ارائه می‌شود.

۲- مروری بر ادبیات مزیت

نظریه های مدرن مزیت از بحث آدام اسمیت^۱ (۱۷۷۶) و دیوید ریکاردو^۲ (۱۸۱۷) در ارتباط با مزیت نسبی آغاز می شود و می تواند در دو گروه نظریات سنتی و نظریات جدید طبقه بندی شود. قدرت توضیح دهنده نظریات سنتی که بر نسبت های عوامل تاکید داشتند پس از جنگ جهانی دوم و به طور جدی به وسیله واسیلی لئون تیف (۱۹۵۴) با ارایه شواهدی از الگوی تجارت خارجی ایالات متحده آمریکا مورد تردید قرار گرفت و سبب شد دو جریان نظریه های " فناوری جدید"^۳ و "عوامل جدید"^۴ ظهور کنند نظریه های معطوف به عوامل جدید سعی نمودند با معرفی عوامل جدیدی همچون سرمایه انسانی، ضعف نظریات سنتی را برطرف کنند، حال آنکه نظریات فناوری جدید از رقابت ناقص شروع کرده و با طرح مباحثی چون شکاف فناوری و مزیت فناوری در پی افزایش قدرت توضیح دهنده نظریه تجارت بین الملل برآمدند در مجموع نظریات جدید تجارت بین الملل به واقعیاتی چون رقابت ناقص، مزیت رقابتی، مقیاس فعالیت های اقتصادی و فناوری های نوآوری در فضای واقعی تجارت و رقابت توجه نمودند و سرانجام با در نظر گرفتن عوامل سیاسی، اجتماعی و نهادی در قالب "مزیت سیستمی" نمود یافتند.

پس از نظریه هیچکر اوهلین که در واقع شکل متعادل تری از مزیت نسبی ریکاردو است در دو دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ نظریه چرخه ورنن^۵ از وزن بیشتر نسبت به نظریه های دیگر تجارت در این زمان برخوردار بود ورنن الگوی خود را نه بر مزیت نسبی حاصل از نسبت عوامل بلکه براساس تاثیر "فاصله زمانی ابداعات"، "اثر مقیاس" و "نقش نبود آگاهی و اطمینان" بنا می کند. وی چنین ادعا می کند که بین آگاهی از قواعد علمی و به کارگیری این قواعد در محصولات بازاری شکاف زمانی قابل توجهی وجود دارد.

در دهه ۱۹۸۰ نیز نظریه شکاف تکنولوژی "پاسینی" و "کروگمن" از مقبولیت زیادی برخوردار شد در این تفکر که جریان تجارت در داخل کشور و در میان کشورهای مختلف بستگی به تفاوت های دانش تکنولوژیک این کشورها دارد تاریخچه ای طولانی در اندیشه اقتصادی دارد. دیدگاه اصلی تکنولوژیک در خصوص تجارت بر این

¹ - Smith, Adam (1776)

² - Ricardo, David (1817)

³ - Neo-TEchnology

⁴ - Neo - factors

⁵ Vernon

عقیده است که اهمیت عامل تکنولوژی در تعیین روند تجارت به تدریج در طول زمان و به واسطه سهولت در انتقال تکنولوژی کاهش می یابد.

در سال ۱۹۸۷ رابطه بین تجارت و رشد تکنولوژی به وسیله کروگمن به معرفی مزیت پویا منجر گردید در این مفهوم مزیت اکتسابی بوده و همراه با تغییر در موجودی عوامل و فن آوری تغییر می کند به کارگیری صرفه های مقیاس، کارایی در تولید و تخصص و مهارت نیز از جمله عواملی هستند که سبب تغییر در مزیت نسبی می شوند. در این راستا یانگ در سال ۱۹۹۱، رابطه تجارت در رشد اقتصادی را با استفاده از سازوکار "یادگیری در عمل" مورد بررسی قرار می دهد البته در زمینه رابطه رشد و تجارت، مطالعاتی دیگر نیز در همین دوره صورت پذیرفت که از آن جمله می توان به مطالعات افرادی چون "گروسمن و هلیمن"^۶، که الگوی رشد درونزا را با تحمیل فرض رفتار "سرمایه گذاری های سودجویانه در تحقیق و توسعه" و "تحولات ابداعات" مورد توجه قرار دادند اشاره نمود.

در سیر تکوین نظریه های مزیت به دیدگاه دیگری نیز با عنوان مزیت رقابتی که توسط "مایکل پورتر"^۷ (۱۹۹۰) مطرح شد مواجه می شویم وی معتقد است یک کشور با توجه به ویژگی های خاص خود می تواند محیطی را فراهم کند که خلق مزیت رقابتی توسط بنگاه های داخلی، تشویق شود. در نتیجه قادر به تولید و مبادرت به صدور کالاهایی خواهد کرد که متضمن رشد مستمر آن کشور شود. در این دیدگاه بر ماندگاری یک کشور در صحنه رقابت جهانی تاکید می شود.

مزیت رقابتی از طریق فرآیند پیچیده ای ایجاد می شود. تفاوت در ساختار اقتصاد ملی، فرهنگی، ارزشها و نهادها و تاریخ کشورها بر مزیت رقابتی کشورها تاثیر دارد و کشوری که بتواند از این عوامل در توسعه نقش بنگاه های خود استفاده موثر نماید، شرایطی را فراهم می آورد که نقش بنگاه های اقتصادی آن در اقتصاد بین الملل به طور مستمر افزایش یابد.

میر^۸ (۱۹۹۸) با طبقه بندی نظریات مزیت براساس سطح رشد و توسعه کشورها معتقد است که مزیت نسبی دارای یک نردبان پیشرفت است که اغلب کشورها آنرا می پیمایند به طوری که کشورهای توسعه نیافته از مزیت نسبی (طبیعی)، کشورهای تازه صنعتی شده از مزیت اکتسابی یا مزیت پویا و در نهایت کشورهای توسعه یافته براساس مزیت رقابتی عمل می کنند.

^۶ - Grossman, Gene M. And Elhanan Helpman

^۷ - Porter Michel E.

^۸ - Meier, G.

علیرغم تفاوت اشاره شده در نظریه های مزیت، این نظریه ها در تلاش برای کسب هزینه پایین در تولید تلاش می نمایند لیکن رویکرد متفاوتی را ارائه می دهند بطوریکه مزیت نسبی پویا استفاده کارا از عوامل و بکارگیری فن آوری های جدید را مورد توجه قرار می دهد در حالیکه مزیت رقابتی بر ایجاد محیط رقابتی که بواسطه آن بنگاهها برای ابداعات و نوآوری در تلاش هستند تاکید دارد. عنصری که در نظریه های جدید نسبت به نظریه های قدیمی بیشتر مورد توجه قرار گرفته ، تاکید بر کارایی و بهروری از طریق ایجاد فضای رقابتی است. آنچه مسلم است رقابتی که در این بحث مطرح است رقابتی ایستا و مبتنی بر دیدگاه نئوکلاسیک نیست.

در دیدگاه مکتب نئوکلاسیک رقابت به عنوان نظریه ایستای رقابت موقعیت تعادلی را توصیف می کند که این موقعیت پایانی بر تلاش بنگاهها برای تسلط بر بازار می باشد در این مکتب درجه رقابت براساس تعداد بنگاههای مشابه و نه براساس رفتار رقابتی تعیین می شود. در حالی که مخالفین این نظریه معتقدند که این وضعیت اساسا درگیر هیچ رقابتی نیست. ژرژسکو روزن (۱۹۷۶) معتقد است رقابت زمانی عملی می شود که یک عنصر انحصاری مبنی بر تفاوت بین بنگاهها را بپذیریم در این حالت حوزه عمل رقابت محدود به تعداد بنگاهها نبوده بلکه وابسته به شرایطی است که رفتارهای متفاوت بنگاهها را موجب می شود در این مفهوم رقابت فرایندی است برای پیدا کردن بهترین رفتار و برترین عملکرد.

در این راستا شومپیتر و هایک^۹ رقابت را یک فرآیند پویا می دانند که طی آن روشهای تولید و محصولات برتر معرفی می شوند. در این خصوص شومپیتر اصلاح " تخریب آفریننده " را به فرآیند رقابت نسبت می دهند و معتقد است که رقابت در درون خود نیروی محرک و پیش برنده ای به نام ابداع و نوآوری دارد. بنگاهها از طریق نوآوری و ابداع می تواند هزینه های خود را کنترل نمایند و به کیفیت بهتری دست یافته و بقای خود را در بلندمدت تضمین نمایند. در این رویکرد خلق مزیت رقابتی، با ارائه محصولات برتر و نوآوری همراه بوده و به ارتقاء بهروری در طول زمان می انجامد.

براین اساس مایکل پورتر رشد مستمر و ماندگاری یک کشور در صحنه جهانی را به توانایی آن کشور در ایجاد محیطی برای خلق مزیت رقابتی توسط بنگاهها داخلی مرتبط می داند.

⁹ - Schumpeter,J.(1944) And Hayek,F.A.(1948)

۳- مفهوم رقابت پذیری

مروری بر نظریات مزیت نشان می‌دهد که عامل مزیت و برتری صرف نظر از طبقه بندی این نظریات به سنتی و مدرن، در دوره ای به وجود عوامل تولید و در زمان دیگر علاوه بر برخورداری از عوامل موجود به استفاده کارا از این عوامل ارتباط داده شده است توجه به نظریه فرآیند رقابت، استفاده کارا از این عوامل را در ارتباط مستقیم با سیاستها و حوزه مدیریتی یک کشور دانسته و در واقع به نقش دولت ها در ایجاد مزیت و حصول برتری بنگاههای داخلی تاکید دارد.

اهمیت پرداختن به سنجش رقابت پذیری بین کشورها از آنجاست که تا قبل از دهه ۸۰-۱۹۷۰ میلادی چنین تصور می شد که می توان با اتکاء صرف به شاخصهای کلان از جمله نرخ رشد اقتصادی، درآمد سرانه، نرخ تورم، بیکاری، تراز تجاری و ... در باره توانمندی یک اقتصاد ملی و مقایسه کشورها با یگدیگر قضاوت نمود اما به مرور زمان ضعف شاخصهای کلان برای نمایش واقعیت های پیچیده درون اقتصادها روشن شد. از این رو هم مدیران کسب و کار داخلی و هم مجامع بین المللی در جستجوی نماگرهای دیگری بودند که بتواند قوت و ضعف اقتصادی کشورها را نسبت به یگدیگر و به نحو جامعتری مقایسه نمایند.

مفهوم رقابت پذیری که در سیر تکامل نظریه های مزیت و بخصوص مزیت رقابتی قرار دارد از جنبه های خرد و کلان قابل بررسی است. از بعد کلان این مفهوم در بعد اقتصاد ملی مطرح می شود اما مفهوم خرد رقابت پذیری، گسترده تر از مفهوم کلان آن بوده و مشتمل بر خصوصیات اساسی تولیدکنندگان در زمینه رقابت در سهم بازار، سود حاصل از تولید و صادرات می باشد.

سنجش رقابت پذیری در سطح کلان توسط بنیاد مدیریت توسعه^{۱۰} و مجمع جهانی اقتصاد^{۱۱} مطرح می شود و رویکرد خرد در مفهوم رقابت پذیری به وسیله سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه^{۱۲} به کار گرفته شده است. هر کدام از سازمانهای فوق به تعاریفی از رقابت پذیری پرداخته و محاسباتی نیز بر اساس تعاریف صورت گرفته انجام داده اند.

از دیدگاه مجمع جهانی اقتصاد تعاریف ذیل برای رقابت پذیری ارائه شده است:

"رقابت پذیری توانایی اقتصاد ملی در پایداری رشد یا حفظ استاندارد زندگی (درآمد سرانه) است." ویا

¹⁰ - Institute of management Development(IMD)

¹¹ - World Economic Forum

¹² - OECD

"توانایی یک کشور در بدست آوردن رشد پایدار تولید پایدار ناخالص داخلی سرانه" بنیاد مدیریت توسعه (IMD) در تعریفی آورده است که "رقابت پذیری حوزه‌ای از اقتصاد دانایی است که به تحلیل عوامل و سیاست‌هایی می پردازد که شکل دهنده توان ملل در ایجاد و نگهداری محیط بوده و منجر به ایجاد ارزش بیشتر در محیط کسب و کار و موفقیت بیشتر مردمش می شود."

سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۱۹۹۶) معتقد است رقابت پذیری عبارت است از:

"سطحی از تولید کالا و خدمات کشور که در شرایط بازار آزاد بتواند تقاضای بازارهای جهانی را جذب کند و سطوح مختلف این تقاضا را برآورده سازد و درعین حال به این وسیله درآمد واقعی شهروندان را در بلندمدت افزایش دهد." این سازمان در تعریف دیگر عنوان می کند:

" که رقابت پذیری درجه ای از وضعیت بازار باز است که یک کشور می تواند به تولید کالا و خدمات پردازد در حالیکه رقبای خارجی را کنار خود حس می کند و همزمان بتواند درآمد واقعی داخلی خود را افزایش دهد."

چنانچه ملاحظه می شود تعاریف صورت گرفته از رقابت پذیری با رویکرد خرد، به بحث رقابت بین بنگاههای داخلی و خارجی برای کسب سهم بیشتر از بازار داخلی و خارجی تاکید دارد حال آنکه در تعاریف با رویکرد کلان به ایجاد محیط رقابتی اشاره می شود که در راستای تعریف صورت گرفته از مزیت رقابتی است.

خلق مزیت رقابتی توسط بنگاه های داخلی، براساس نگاه فرآیندی به رقابت به معنی معرفی روش ها و محصولات جدید همراه با کاهش هزینه ها در تولید مرتبط بوده و ارتقاء بهره‌وری را دنبال می کند. در این ارتباط کروگمن و سامز (۱۹۸۸) پیشرفت های فنی در تولید و سرمایه گذاری فزاینده در منابع انسانی را به منظور افزایش مداوم بهره‌وری ، در دست یابی به رقابت پذیری بالا موثر می دانند و گروه مشاورین رقابت پذیری اورپا (۱۹۹۵) بر عناصر بهره‌وری ، کارایی و سودآوری در رقابت پذیری تاکید دارند.

۴- تحلیل شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI)^{۱۳}

در راستای سنجش این موضوع نهادهای بین المللی اقدام به تدوین شاخص های کردند که از جمله مهمترین آنها شاخص هایی هستند که توسط مجمع جهانی اقتصاد WEF، بنیاد توسعه مدیریت IMD و سازمان همکاری اقتصاد و توسعه (OECD) مطرح شده است

¹³- Global competitiveness index

در این میان برخی از محققین، مطالعاتی در خصوص رقابت پذیری برای یک کشور و یا گروهی از کشورها انجام داده اند که از آن جمله می توان به مطالعات صورت گرفته توسط یولنجین، یولنجین و یونسل^{۱۴} (۲۰۰۲)، کادرابکوا^{۱۵} (۲۰۰۵) و باون و موس^{۱۶} (۲۰۰۵) اشاره نمود یولنجین و یونسل با ارائه ۷ شاخص ترکیبی به عنوان شاخصهای اصلی، موقعیت رقابت پذیری کشورها را مورد بررسی قرار داده اند، اما مطالعات انجام شده توسط کادرابکوا و باون و موس در راستای مطالعات و با اتکاء بر اطلاعات جمع آوری شده توسط کارشناسان مجمع جهانی اقتصاد می باشد.

علاوه بر بکارگیری داده های مجمع جهانی اقتصاد توسط بسیاری از صاحب نظران، این شاخص توسط بسیاری از سازمانها به عنوان مرجع شناخته شد رعایت وزن هر یک از عوامل موثر بر رقابت پذیری با عنایت به سطوح توسعه کشورها از ویژگی مهم این شاخص می باشد.

در سال ۲۰۱۰ موقعیت رقابت پذیری ایران برای اولین بار توسط شاخص های مجمع جهانی اقتصاد مورد بررسی قرار گرفته است. در این مطالعه ضمن بررسی شاخص مذکور به تحلیل موقعیت ایران در بین سایر کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (مطرح سند چشم انداز) براساس این شاخص خواهیم پرداخت. چنانچه از تعاریف صورت گرفته برای رقابت پذیری از طرف مجمع جهانی اقتصاد ملاحظه شد، رشد پایدار و مستمر به عنوان عنصر اساسی، رقابت پذیری قلمداد شده است. در این شاخص، رقابت پذیری براساس مجموعه ای از نهادها، سیاستها و عوامل که سطح بهره وری یک کشور را تعیین می کنند ارایه می شود. به طوری که این سطح از بهره وری، سطح پایداری از پیشرفت را برای اقتصاد ایجاد می کند. در واقع سطوح بهره وری بالا، حاکی از نرخ بازده بالا بوده و این نرخ یکی از عوامل اصلی نرخ رشد بالای اقتصاد می باشد. به عبارتی هر چه رقابت پذیری بالا باشد اقتصاد در میان مدت و بلندمدت رشد سریعی را تجربه خواهد کرد.

شاخص رقابت پذیری جهانی GCI که یک شاخص ترکیبی است در قالب سه محور برای ارزیابی رقابت پذیری کشورها ارایه شده است که این محورهای عبارتند از:

الف - میزان برخورداری از نیازمندی های اساسی (که کلید رقابت اقتصادهای مبتنی بر منابع است)

ب- میزان کارایی (که کلید رقابت اقتصادهای مبتنی بر کارایی است)

¹⁴- Ulengin, F. , Ulengin, B. , Onsel S.,(2002)

¹⁵- Kaderabkova,A.(2005)

¹⁶- Bowen,H. and Moesen,W.(2005)

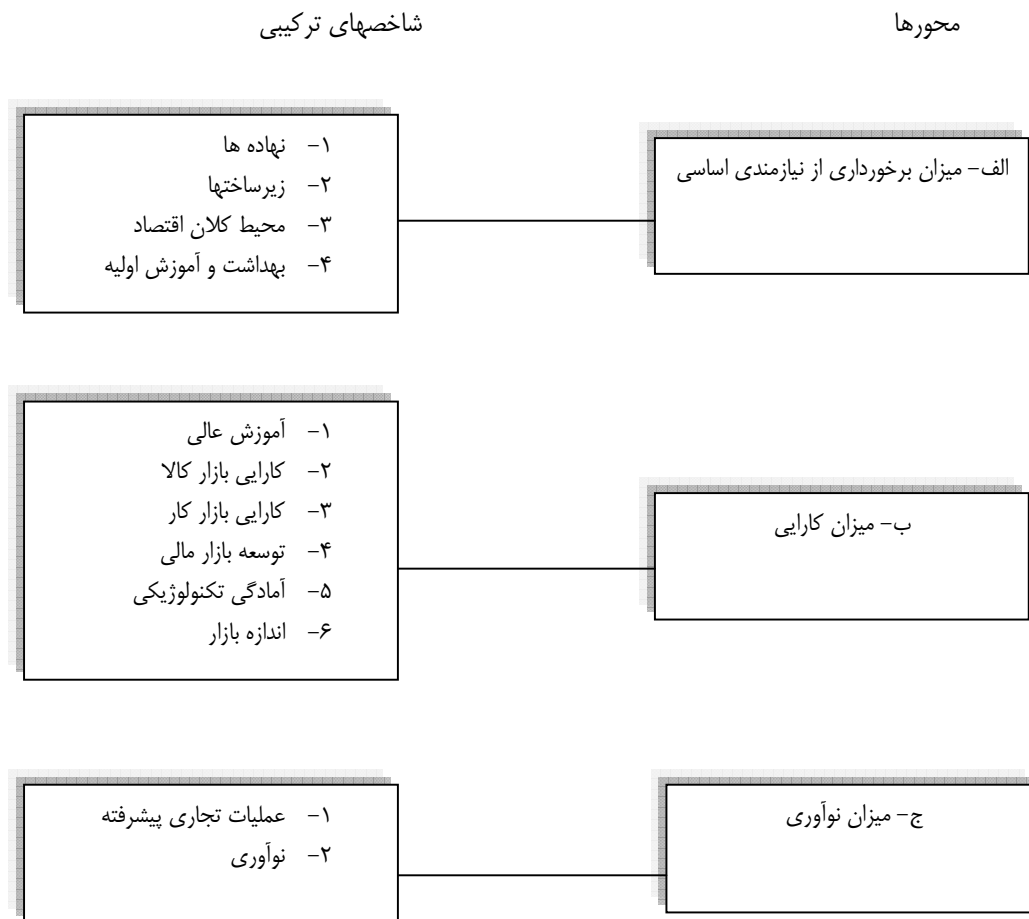
ج- میزان نوآوری (که کلید رقابت اقتصادهای مبتنی بر خلاقیت اند)

تفکیک شاخص GCI به سه محور فوق ، شباهت زیادی به مطالعه میر (۱۹۹۸) درخصوص طبقه بندی نظریات مزیت براساس سطح رشد و درجه توسعه یافتگی کشورها دارد در واقع این شاخص براساس عوامل موثر در ایجاد مزیت که براساس سطح توسعه کشورها متفاوت است تدوین شده و از این لحاظ مطابق با تئوری مزیت می باشد.

ارائه شاخص رقابت پذیری براساس سه محور فوق الاشاره این امکان را بوجود می آورد که براساس شاخص های مورد نظر می توان اقتصاد نهاده محور و اقتصاد بهره ور محور را از هم تفکیک نمود و با توجه به رویکرد مورد نظر در سند چشم انداز بیست ساله مبنی بر حرکت به سمت اقتصاد دانایی محور و بکارگیری کارآمد عوامل تولید به تحلیل و ارزیابی وضعیت رقابت پذیری با دقت بیشتر پرداخت.

هرکدام از محورهای فوق خود ، از چندین شاخص ترکیبی تشکیل شده اند. به طوری که شاخص رقابت پذیری GCI ، ۱۲ شاخص ترکیبی را شامل می شود که به شرح ذیل به عنوان زیر مجموعه محورهای یاد شده قابل ارایه است.

نمودار (۱) محورها و شاخصهای ترکیبی رقابت پذیری

Source: The Global Competitiveness Report 2010-2011

در اینجا سعی می شود هر کدام از شاخص های ترکیبی فوق الذکر براساس گزارش مجمع جهانی اقتصاد به اجمال توضیح داده شود .

۱- نهاده ها

عوامل نهادی شامل قوانین و مقررات که افراد، شرکتها و دولت توسط آنها برای ایجاد ارزش ها تعامل دارند، می باشد. این عوامل بر تصمیمات سرمایه گذاری و سازماندهی تولیدات تاثیر داشته و نقش کلیدی در توزیع منافع و هزینه های لازم برای توسعه کشور دارد. نقش این عوامل گسترده تر از چارچوب قوانین و مقررات بوده و

شامل نقش دولت در ایجاد کارایی در بازار، جلوگیری از فساد و انحراف، شفافیت و اعتماد سازی، استقلال سیستم قضایی و ... می باشد که در کند و یا تند نمودن فرایند توسعه موثر هستند.

۲- زیر ساخت ها

زیرساختها شامل حمل و نقل، شبکه های اطلاعاتی، ... می باشند زیرساختهای توسعه یافته و کارا به عملکرد موثر اقتصاد منجر شده و عامل تعیین کننده ی در مکان و نوع فعالیتهای اقتصادی یا بخش هایی که سبب توسعه اقتصاد می شوند، می باشد

زیر ساختهای مناسب اثرات منفی فاصله زیاد نواحی از یکدیگر را پوشش داده و با کاهش هزینه ها در یکپارچه سازی بازار های ملی و اتصال آنها به بازار های سایر کشورها نقش موثری ایفاء نموده و بر رشد اقتصادی موثر خواهند بود . همچنین زیر ساخت های مطلوب ،موجب برخورداری مناطق کمتر توسعه یافته از امکانات موجود در سایر نقاط کشور شده و به کاهش میزان برخورداری و فقر می انجامد .

۳- محیط کلان اقتصادی

ثبات محیط کلان اقتصادی ،عامل موثر در رشد و رقابت پذیری است. اگر چه به تنهایی ،رشد بهروری ملت ها را تضمین نمی کند اما بی ثباتی در محیط کلان سبب متضرر شدن اقتصاد می شود در شرایط بی ثباتی دولت ها خدمات کارا ارائه نمی دهند و در نتیجه قادر به کنترل اقتصاد در رکود و بحرانها نبوده و تورم خارج از کنترل ، باعث عدم کارایی در فعالیت شرکتهای می شود . شایان ذکر است این شاخص ترکیبی به سنجش بی ثباتی اقتصاد کلان می پردازد و کارایی دولت در بسته اول " عوامل نهادی " گنجانده می شود .

۴- بهداشت و آموزش اولیه

سلامت شاغلین در هریک از فعالیتهای اقتصادی عامل موثر در بهروری و رقابت پذیری است آموزش پایه ، کارایی شاغلین را افزایش می دهد کمبود آموزش های اولیه موجب می شود کارکنان تنها قادر به استفاده از تکنولوژیهای ساده بوده و نتوانند از تکنولوژیهای در دسترس استفاده نمایند .

۵- آموزش عالی

کیفیت آموزش ها عامل مهمی برای اقتصاد هایی است که می خواهند از تکنولوژیهای بالاتر استفاده نمایند. بخصوص در اقتصاد جهانی ، کشورها به نیروی کار زبده و باتخصص بالا نیاز دارند که بتوانند به سرعت تغییرات محیطی را پذیرفته ، نیاز فرآیند تولید را برآورد سازند . در این شاخص دوره های تخصصی نیروی کار ، پیوستگی آموزش آنها ، ثبت نام در دوره های عالی دانشگاهی مطرح است.

۶- کارایی بازار کالا

کشورهای دارای کارایی بالا در بازار کالا ، موقعیت مناسبی به لحاظ ترکیب صحیح کالا و خدمات براساس شرایط عرضه و تقاضای بازار دارند . رقابت سالم در داخل و خارج به کارایی بالا و بهروری می انجامد اما شکست بازار سبب دخالت دولت ، نابسامانی مالیاتها و محدودیت در سرمایه گذاری خارجی و .. شده و رقابت پذیری را به تاخیر می اندازد .

۷- کارایی در بازار کار

کارایی و انعطاف در بازار کار از عوامل مهم در تخصیص نیروی کار در مشاغل مناسب و مطابق با تخصص آنها در اقتصاد بوده، که این موضوع شرایط تحقق پیشنهادهای بهتر کارکنان را نیز سبب می شود. انعطاف در بازار کار سبب می شود نیروی کار با هزینه کمتر در فعالیتهای اقتصادی جابجا و انتقال می یابد.

۸- درجه توسعه بازار مالی

یک بخش مالی کارا منابع پس انداز شده به وسیله شهروندان ، همچنین آنهایی که از خارج وارد شده اند را برای مواردی با بهروری بالا تخصیص می دهد و کانالی ایجاد می کند که منابع از آن طریق در پروژه های با نرخ بازده بالا سرمایه گذاری شود.

۹- آمادگی تکنولوژی

در جهان امروز، تکنولوژی یک عنصر مهم رقابت و موفق شدن بنگاه ها به شمار می رود. شاخص ترکیبی "آمادگی تکنولوژی" چالاکي یک اقتصاد در پذیرش تکنولوژی های موجود به منظور افزایش کارایی و بهره وری در فعالیتهای اقتصاد را اندازه گیری می کند. این که تکنولوژی به کار برده شده توسعه یافته است یا نه، در اینجا اهمیت ندارد. آنچه مهم است برنامه کاری بنگاه ها برای ارتقای توانایی در جهت به کارگیری تکنولوژی مذکور می باشد در این خصوص سرمایه گذاری خارجی نقش مهمی را بازی می کند.

۱۰- اندازه بازار

اندازه بازار به دلیل این که به بنگاهها اجازه می دهد تا از صرفه های مقیاس استفاده نمایند باعث ارتقای کارایی و بهره وری می شود. اندازه بازار در زمانهای گذشته محدود به بازار داخلی بود اما با نیل به سوی جهانی شدن، اندازه بازار گسترده شده و اثر مثبت تجارت بر رشد اقتصادی در بسیاری از مطالعات تایید شده است و صادرات به عنوان جایگزینی برای بازار داخلی در تعیین اندازه بازار نقشی مهمی را ایفاء می نماید.

۱۱- عملیات تجاری پیشرفته

عملیات تجاری پیشرفته به کیفیت شبکه تجاری کلی کشور، استراتژی و عملیات بنگاه ها توجه دارد. وقتی که عرضه کنندگان و شرکت های در یک بخش خاص از طریق شبکه های تجاری مذکور به هم متصل می شوند کارایی افزایش یافته، فرصتهای نوآوری بالا رفته و موانع برای ورود بنگاه های جدید کاهش می یابد. هرچه کارایی سیستم اقتصادی بالاتر باشد هم افزایی این شبکه ها بالاست و از این رو چنین شبکه هایی برای کشورهای پیشرفته اهمیت زیادی دارد.

۱۲- نوآوری

هر چند دستاورد اصلی می تواند از طریق اصلاح عوامل نهادی، ساختن زیرساختها، و ... حاصل شود اما در بلندمدت استاندارد زندگی می تواند تنها از طریق نوآوری در تکنولوژی ارتقا یابد. همچنین برای کشورهای کمتر

توسعه یافته، افزایش بهره وری به وسیله پذیرش تکنولوژی موجود یا اصلاحات در حوزه های دیگر امکان پذیر است.

اما در کشورهای توسعه یافته این موارد برای افزایش بهره وری کافی نبوده و در این کشورها بنگاه ها باید به طراحی و توسعه محصولات و فرآیندهای جدید به منظور حفظ سطح رقابت پذیری خود بپردازند که این امر نیاز به محیطی که در آن فعالیتهای نوآورانه سودمند بوده و از طرف دولت و بخش خصوصی مورد حمایت قرار گیرد، دارد

هرکدام از شاخص های ترکیبی فوق خود یک سری زیر شاخص ها را شامل می شوند که در جدول (۷) به همراه رتبه رقابت پذیری کشورهای مورد بررسی در آنها ارائه شده است.

۴-۱- مبانی محاسباتی شاخص رقابت پذیری جهانی (GCI)

شاخص های ارایه شده در هر یک از محورهای شاخص رقابت پذیری به طور یکسان بر رقابت پذیری موثر نیستند. از این رو وزنه های به کار گرفته شده برای شاخصها در یک کشور متفاوت از کشور دیگر بوده و به اختلاف در مراحل توسعه یافتگی وابسته است.

براساس تئوری های اقتصادی، کشورهایی که در مراحل اولیه توسعه خود قرار دارند براساس محور اولیه یعنی برخورداری از نیازمندیهای اساسی (منابع طبیعی و کارگران ساده) به ارتقای رقابت پذیری نائل می شوند. بنگاه های درخصوص فروش کالاهای اساسی با بهره وری و مزد پایین رقابت می کنند و حفظ رقابت پذیری در این مرحله از توسعه به عملکرد خوب دولت، نهادهای خصوصی، ثبات کلان اقتصادی، زیرساختها و بهداشت و آموزش اولیه وابسته است. به عبارتی در این حالت درجه رقابت پذیری صرفا براساس نظریه سنتی مزیت اندازه گیری می شود.

همچنانکه درجه رقابت پذیری کشورها بالا می رود بهره وری و دستمزد همراه با توسعه کشور افزایش می یابد و کشورها به سمت مرحله ای از توسعه که مبتنی بر ارتقای کارایی است، قدم می گذارند. در این مرحله قدرت رقابت پذیری براساس آموزش عالی (شاخص ترکیبی ۵)، کارایی بازار کالا (شاخص ترکیبی ۶)، توسعه بازار مالی (شاخص ترکیبی ۸)، توانایی در انتفاع از تکنولوژی های موجود (شاخص ترکیبی ۹) و بهره مندی از بازار بزرگ

(شاخص ترکیبی ۱۰) سنجیده می شود. چنانچه ملاحظه می شود این عوامل به مواردی اشاره دارد که موجب ایجاد مزیت رقابتی است و به رابطه سیاستهای دولت و تاثیر آنها بر عملکرد بنگاهها اشاره دارد. در نهایت وقتی که کشورها به مرحله ای از توسعه که در ارتباط با شاخص های نوآوری است می رسند افزایش دستمزدها و افزایش سطح استاندارد زندگی تنها به وسیله توانایی این کشورها در تولید کالاهای جدید و منحصر حاصل می شود در این مرحله شرکتها به منظور افزایش رقابت پذیری باید برای تولید کالای جدید و متفاوت با به کارگیری فرآیندهای پیچیده (شاخص ترکیبی ۱۱) و از طریق نوآوری (شاخص ترکیبی ۱۲) اقدام نمایند.

شاخص GCI مراحل توسعه کشورها را براساس وزن هایی که به محور سه گانه می دهد در نظر می گیرد به طوری که محور اول در ارتباط با نیازمندی های اساسی برای کشورهایی که در مرحله اولیه توسعه خود قرار دارند از وزن بالایی برخوردار می باشد. در حالی که این محور برای کشورهای توسعه یافته از وزن پایینی برخوردار است. لذا به منظور یافتن وزن محورها لازم است کشورها براساس مراحل توسعه طبقه بندی شوند. در این گزارش با استفاده از GDP سرانه کشورها به سه طبقه ذیل تقسیم می شوند .

جدول (۱): وزن هر یک از محورهای سه گانه در کشورهای با مراحل مختلف در مراحل توسعه

(درصد)

سرنانه	نوآوری	کارایی	برخورداری از نیازمندیها	محور مراحل توسعه
کمتر از ۲۰۰۰ دلار	۵	۳۵	۶۰	مرحله پایین توسعه
بین ۲۰۰۰ و ۹۰۰۰ دلار	۱۰	۵۰	۴۰	مرحله میانی توسعه
بیش از ۱۷۰۰۰ دلار	۳۰	۵۰	۲۰	مرحله توسعه یافتگی

Source: The Global Competitiveness Report 2010–2011

شایان ذکر است در گزارش جهانی رقابت پذیری، علاوه بر کشورهای واقع در مراحل سه گانه توسعه برخی از کشورها نیز بین مراحل اول و دوم، و دوم و سوم قرار دارند که در این خصوص وزنهای براساس فاصله آنها از مراحل مختلف به تناسب محاسبه و منظور شده است (به این کشورها، کشورهای در مرحله گذار اطلاق شده است).
وزنهای برآورد شده در واقع ضریب رگرسیون GDP سرنانه کشورها بر محورهای سه گانه برای هر گروه از کشورها به صورت جداگانه حاصل شده است .

در نهایت محاسبه وزنهای شاخص GCI برای هر کشور به صورت ذیل ارایه شده است.

$$GCI_{ij} = W_{j1}(b) + W_{j2}(eff) + (1 - W_{j1} - W_{j2})(inova)$$

که b , eff , $inova$ به ترتیب در ارتباط با محورهای نیازمندیهای اساسی ، کارایی و نوآوری می باشند.
اندیس I و J به ترتیب برای نشان دادن کشور و مرحله توسعه است.

در محاسبه محورهای نیازمندی ها، کارایی و نوآوری از شاخص های کیفی و کمی استفاده شده است. اندازه گیری شاخص های کیفی براساس مقیاس فاصله ای بوده و دامنه ۱ تا ۷ را شامل می شود. پس از تعیین هر شاخص برای کشورها، متوسط شاخص ها در هر محور به صورت میانگین ساده محاسبه شده و به عنوان امتیاز و شاخص ترکیبی در محور مرتبط با شاخص ها برای هر کشور ارایه گردیده است.

۵- موقعیت رقابت پذیری ایران براساس شاخص GCI:

در گزارش رقابت پذیری جهانی موقعیت رقابت پذیری ۱۳۹ کشور جهان براساس شاخص های ذکر شده در بخش قبلی ارایه شده است. همانطور که قبلا اشاره شد ایران جزو کشورهایی است که در سال ۲۰۱۰ در لیست کشورهای گزارش مذکور قرار گرفته است.

علاوه بر ایران، شاخص رقابت پذیری بسیاری از کشورهای منطقه نیز در این گزارش ارایه شده است. همین امر فرصتی مناسبی را بوجود می آورد که با توجه به تاکیدات صورت گرفته در سند چشم انداز برای اقتصاد ایران در خصوص وضعیت کسب جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری، موقعیت اقتصاد ایران نه تنها در بین کشورهای جهان، بلکه در میان کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا قابل بررسی باشد.

در جدول (۲) رتبه و امتیاز رقابت پذیری ۱۸ کشور جهان براساس شاخص GCI و به تفکیک محورهای سه گانه ارایه شده است. چنانچه از جدول قابل ملاحظه است ایران که در ۱۳۹ کشور جهان رتبه ۶۹ را داراست در بین کشورهای ارایه شده در جدول (۲)، رتبه ۱۰ را کسب نموده است.

کشور قطر با رتبه ۱۷ در دنیا، رتبه نخست را در جدول (۲) دارا می باشد و کشور پاکستان با رتبه ۱۲۳ در دنیا، آخرین کشور در این جدول است. به منظور دقت بیشتر، در جدول (۳) شاخص GCI به تفکیک محورهای سه گانه (برخورداری از نیازمندیهای اساسی، کارایی و نوآوری) برای کشورهای مذکور ارایه شده است. نکته حائز اهمیت در جدول مذکور، رتبه ۹ ایران، در محور نیازمندیهای اساسی و رتبه ۱۳ در محورهای کارایی و نوآوری است. این نکته نشان می دهد رقابت پذیری کشورمان، در ارتباط با برخورداری از منابع طبیعی، زیرساختها، نهادها، بهداشت و آموزش اولیه حاصل شده، و شاخص های مرتبط با کارایی و نوآوری در سطح پایین قرار دارند که حکایت از عدم استفاده صحیح از منابع و عوامل تولید را خاطر نشان می سازد.

در این میان نگاهی به جایگاه ترکیه نشان می دهد که به رغم پایین بودن درجه برخورداری از نیازمندیهای اساسی، کشور مذکور توانسته است با استفاده صحیح از منابع خود و ارتقاء کارایی، رتبه رقابت پذیری بالاتری را نسبت به ایران کسب نماید. وضعیت کشورهایی چون لبنان و پاکستان نیز کمابیش مشابه ترکیه بوده است.

به طوری که رتبه این کشورها در محور برخورداری از نیازمندی ها پایین بوده، در حالی که رتبه آنها براساس دو محور دیگر یعنی کارایی و نوآوری بالا می باشد. در این میان کشورهای چون سوریه و تاجیکستان وضعیت مشابه با وضعیت ایران را داشته اند.

براساس تعاریف صورت گرفته از مزیت و طبقه بندی آنها ، بالا بودن کارایی و نوآوری در هر کشوری به منزله توانایی آن کشور در ایجاد مزیت رقابتی و استفاده مطلوب از زیرساختها و نهادهای موجود، می باشد . نگاهی به شاخص های کارایی که در قسمت قبلی به تفصیل بیان شد، نشان می دهد که این شاخصها به سیاستهای مناسب در زمینه بازار کار ، کالا و سرمایه توجه دارد. به عبارتی مطلوب بودن درجه کارایی در موفقیت سیاستهای مذکور و ایجاد فضای مناسب به منظور تشویق بنگاهها برای فعالیت و تولید حاصل می شود. براین اساس به منظور بررسی بیشتر در خصوص میزان استفاده کارا از منابع موجود که در برخورداری از نیازمندیها تبلور می یابد در جدول (۴) نسبت امتیاز کسب شده در محور کارایی و نوآوری بر امتیاز کسب شده در محور نیازمندیها برای هر کشور محاسبه و نسبت به کشورهای مورد بررسی نرمال و ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می شود رتبه ایران براساس این رقم پایین بوده و کشورهایی چون پاکستان ، مصر ، لبنان و ترکیه در وضعیت بهتری قرار دارند.

جدول (۲) رتبه و امتیاز رقابت مندی در دنیا و در منطقه براساس شاخص GCI در سال ۲۰۱۰

رتبه در منطقه	رتبه در جهان	امتیاز	کشور
1	17	5.1	قطر
2	21	4.95	عربستان سعودی
3	25	4.89	امارات متحده عربی
4	34	4.61	عمان
5	35	4.59	کویت
6	37	5.54	بحرین
7	57	4.29	آذربایجان
8	61	4.25	ترکیه
9	65	4.21	اردن
10	69	4.14	ایران
11	72	4.12	قزاقستان
12	81	4	مصر
13	92	3.89	لبنان
14	97	3.78	سوریه
15	98	3.76	ارمنستان
16	116	3.53	تاجیکستان
17	121	3.49	قیرقیزستان
18	123	3.48	پاکستان

Source: The Global Competitiveness Report 2010-2011

جدول (۳) رتبه و امتیاز رقابت مندی در دنیا و در منطقه به تفکیک محور های سه گانه در سال ۲۰۱۰

نوآوری				کارایی				نیازمندیهای اساسی			
رتبه در منطقه	رتبه درجهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه درجهان	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	رتبه درجهان	امتیاز	کشور
1	23	4.48	قطر	1	21	4.82	امارات متحده عربی	1	8	5.82	امارات متحده عربی
2	26	4.41	عربستان سعودی	2	26	4.68	قطر	2	13	5.73	قطر
3	27	4.37	امارات متحده عربی	3	27	4.67	عربستان سعودی	3	21	5.48	بحرین
4	47	3.87	عمان	4	33	4.54	بحرین	4	24	5.41	عمان
5	55	3.67	بحرین	5	48	4.3	عمان	5	28	5.32	عربستان سعودی
6	57	3.63	ترکیه	6	55	4.18	ترکیه	6	36	5.16	کویت
7	60	3.57	کویت	7	68	4.03	کویت	7	57	4.67	اردن
8	65	3.5	اردن	8	70	4	لبنان	8	58	4.67	آذربایجان
9	66	3.5	آذربایجان	9	71	4	قزاقستان	9	63	4.58	ایران
10	68	3.48	مصر	10	73	3.98	اردن	10	68	4.49	ترکیه
11	74	3.41	لبنان	11	75	3.97	آذربایجان	11	69	4.48	قزاقستان
12	76	3.38	پاکستان	12	82	3.85	مصر	12	83	4.28	سوریه
13	82	3.34	ایران	13	90	3.76	ایران	13	89	4.19	مصر
14	102	3.14	قزاقستان	14	95	3.66	پاکستان	14	94	4.14	ارمنستان
15	114	2.98	ارمنستان	15	106	3.51	ارمنستان	15	106	3.87	لبنان
16	115	2.97	سوریه	16	111	3.44	قیرقیزستان	16	112	3.74	تاجیکستان
17	118	2.96	تاجیکستان	17	117	3.38	سوریه	17	120	3.59	قیرقیزستان
22	137	2.58	قیرقیزستان	18	123	3.25	تاجیکستان	18	132	3.39	پاکستان

Source: The Global Competitiveness Report 2010–2011

جدول (۴) نسبت امتیاز در محورهای سه گانه رقابت پذیری

کشور	نسب مجموع امتیاز کارایی و نوآوری به امتیاز برخورداری	نسب امتیاز کارایی به امتیاز برخورداری از نیازمندها
امارات متحده عربی	-0.4	-0.6
قطر	-0.3	-0.7
بحرین	-1.0	-0.6
عمان	-0.9	-1.0
عربستان سعودی	0.4	0.0
کویت	-1.1	-1.2
اردن	-0.3	-0.3
آذربایجان	-0.3	-0.3
ایران	-0.6	-0.7
ترکیه	0.6	0.7
قزاقستان	-0.3	0.2
سوریه	-1.1	-1.1
مصر	0.7	0.5
ارمنستان	-0.5	-0.4
لبنان	1.8	2.0
تاجیکستان	0.1	-0.1
قیرقیزستان	0.2	1.0
پاکستان	2.9	2.6

ماخذ: محاسبات محقق

۶- تحلیل موقعیت رقابت پذیری ایران در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا

یکی از موضوعاتی که در بحث سنجش رقابت پذیری می تواند طرح شود موقعیت کشورها به لحاظ جغرافیایی از همدیگر می باشد این پارامتر، ارتباط کشورها را از ابعاد مختلف تحت تاثیر قرار می دهد. از طرفی هرچند سنجش رقابت پذیری براساس بهروری و رشد پایدار درآمد سرانه است اما چارچوب اصلی آن در ادامه مباحث مزیت و تجارت بین الملل شکل گرفته و چنانچه در مقدمه نیز به آن اشاره شد تجارت یکی از عوامل موثر بر رشد و بهروری است. لذا سنجش رقابت پذیری در حوزه گروهی از کشورها که در همسایگی هم قرار دارند مفید به نظر می رسد.

براین اساس و باتوجه به تاکید سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در خصوص جایگاه اول اقتصادی در بین کشورهای منطقه، در این قسمت سعی شده، درجه رقابت پذیری در بین کشورهای منطقه محاسبه شود. به منظور انجام این امر اطلاعات مربوط به محورهای سه گانه از گزارش مجمع جهانی اقتصاد برای کشورهای منطقه مطابق جدول (۳) مدنظر قرار گرفت. وزن هر یک از محورهای سه گانه در رقابت پذیری کشورها مطابق رویکرد مجمع جهانی اقتصاد از رگرسیون نمودن درآمد سرانه هر یک از کشورها بر امتیازات کسب شده در محورهای مورد اشاره در سال ۲۰۰۹ حاصل شد.

$$NI = -77563 + 21677*BC - 16120*EFF + 16551*INNOVA$$

$$(2.08) \quad (-0.66) \quad (0.86)$$

$$R^2 = 58\% \quad F = 6.5 \quad \text{prob}(F) = .002$$

در معادله فوق NI, BC, EFF, INNOVA به ترتیب درآمد سرانه برخوردار از نیازمندیها، کارایی و نوآوری می باشد. آزمون واریانس ناهمسانی مدل نیز برعدم وجود ناهمسانی واریانس دلالت دارد. براساس معادله فوق تنها برخوردار از نیازمندیها در رقابت پذیری بین کشورهای منطقه موثر بوده و دومی کارایی و نوآوری ارتباط معنی داری با درآمد سرانه ندارند در این صورت براساس مبانی محاسبه شاخص GCI وزن محورهای مذکور صفر

منظور خواهد شد. با لحاظ این موضوع رتبه ایران در بین ۱۸ کشور ارائه شده در منطقه ۹ می باشد. به منظور دقت بیشتر، شاخص های ترکیبی تشکیل دهنده محور نیازمندی در ذیل مورد بررسی قرار می گیرد.

در جدول (۵) رتبه بندی کشورهای منطقه براساس شاخص های ترکیبی محور نیازمندی که شامل نهادها، زیرساختها، ثبات محیط کلان اقتصادی و بهداشت و آموزش اولیه می باشد ارائه شده است. چنانچه از جدول ملاحظه می شود رتبه ایران در شاخص های مذکور به ترتیب ۱۲، ۱۰، ۹، ۵ می باشد. نکته حائز اهمیت در ارتباط این شاخص ها با محور کارایی است به عبارتی کدام یک از اجزای محور نیازمندی به ارتقاء محور کارایی می انجامد برای این منظور ماتریس ضرایب همبستگی بین عناصر محور نیازمندی و محور کارایی و نوآوری در جدول (۶) ارائه شده است چنانچه ملاحظه می شود شاخص ترکیبی آموزش و بهداشت اولیه ارتباط کمرنگی با دو محور یاد شده داشته اما سه شاخص ترکیبی دیگر و بخصوص شاخص ترکیبی زیرساختها با محور کارایی و شاخص ترکیبی نهادها با محور نوآوری دارای همبستگی بالایی می باشند این نتیجه گیری به پرسش ما در این خصوص که چرا ایران با وجود برخورداری بالا از نیازمندیها در محور کارایی و نوآوری پایین می باشد، جواب می دهد چرا که کشور ما آن قسمت از نیازمندیها (آموزش و بهداشت اولیه) را برخوردار است که ارتباط ضعیفی با محور کارایی و نوآوری دارد.

نکته جالب توجه دیگر ارتباط قوی بین محور کارایی و نوآوری است (با ضریب همبستگی ۹۲٪) که به این نکته اشاره دارد که نوآوری حاصل ارتقاء کارایی است به همین دلیل پایین بودن محور کارایی در ایران کاهش در نوآوری را نیز سبب شده است.

جدول (۵) رتبه بندی کشورهای منطقه براساس شاخص های ترکیبی محور بر خورداری از نیازمندیها

بهداشت و آموزش اولیه			ثبات کلان اقتصادی			زیر ساختها			نهادها		
رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور	رتبه در منطقه	امتیاز	کشور
1	6.43	قطر	1	6.42	کویت	1	6.26	امارات متحده عربی	1	5.55	قطر
2	6.17	بحرین	2	6.11	عمان	2	5.24	قطر	2	5.37	عمان
3	6.14	امارات متحده عربی	3	5.71	قطر	3	5.08	بحرین	3	5.25	امارات متحده عربی
4	6.08	لبنان	4	5.65	بحرین	4	5.07	عربستان سعودی	4	5.22	عربستان سعودی
5	5.89	ایران	5	5.65	امارات متحده عربی	5	4.94	عمان	5	5.02	بحرین
6	5.74	سوریه	6	5.62	آذربایجان	6	4.21	ترکیه	6	4.64	اردن
7	5.73	اردن	7	5.35	عربستان سعودی	7	4.11	کویت	7	4.45	کویت
8	5.68	کویت	8	5.27	قزاقستان	8	4.11	اردن	8	4.03	مصر
9	5.65	ترکیه	9	4.69	ایران	9	3.97	مصر	9	3.86	آذربایجان
10	5.64	عربستان سعودی	10	4.75	سوریه	10	3.75	ایران	10	3.76	تاجیکستان
11	5.5	آذربایجان	11	4.47	ترکیه	11	3.69	آذربایجان	11	3.76	سوریه
12	5.48	قزاقستان	12	4.23	ارمنستان	12	3.57	قزاقستان	12	3.74	ایران
13	5.42	مصر	13	4.19	اردن	13	3.46	ارمنستان	13	3.61	ترکیه
14	5.37	ارمنستان	14	3.66	قبرقیز ستان	14	2.88	سوریه	14	3.58	قزاقستان
15	5.32	تاجیکستان	15	3.58	لبنان	15	2.75	پاکستان	15	3.5	ارمنستان
16	5.22	عمان	16	3.35	مصر	16	2.63	تاجیکستان	16	3.34	پاکستان
17	5.21	قبرقیز ستان	17	3.25	تاجیکستان	17	2.47	لبنان	17	3.33	لبنان
18	4.27	پاکستان	18	3.19	پاکستان	18	2.47	قبرقیز ستان	18	3.01	قبرقیز ستان

Source: The Global Competitiveness Report 2010-2011

جدول (۶) ضرایب همبستگی بین شاخص های ترکیبی محور نیازمندی و محور کارایی و نوآوری

ماتریس همبستگی	نهاده‌ها	زیرساختها	ثبات محیط کلان اقتصادی	بهداشت و آموزش اولیه	محور کارایی	محور نوآوری
نهاده‌ها	1.00	0.89	0.69	0.49	0.79	0.82
زیرساختها	0.89	1.00	0.70	0.51	0.84	0.79
ثبات محیط کلان اقتصادی	0.69	0.70	1.00	0.46	0.78	0.69
بهداشت و آموزش اولیه	0.49	0.51	0.46	1.00	0.50	0.38
کارایی محور	0.79	0.84	0.78	0.50	1.00	0.92
محور نوآوری	0.82	0.79	0.69	0.38	0.92	1

ماخذ: محاسبات محقق

۷- بررسی نقاط قوت وضعف ابعاد رقابت پذیری در کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا و

ایران

نگاهی به عناصر تشکیل دهنده، شاخص رقابت پذیری جهانی که شامل ۱۲۱ زیر شاخص مطابق جدول (۷) به پیوست می باشد، می تواند ابعاد ضعف و قوت رقابت پذیری کشورهای مورد بررسی را به صورت دقیق تر ارائه نماید. جدول (۸) که براساس نتایج جدول (۷) می باشد ابعاد ضعیف مورد اشتراک بین کشورهای مورد بررسی را ارائه می نماید نقاط ضعیف مورد اشتراک با این تعریف که اکثر کشورها (بیش از ۹ عدد آنها) دارای رتبه بالای ۱۰۰ در زیر شاخص های مورد نظر می باشند مدنظر قرار گرفته اند به همین ترتیب جدول (۹) که براساس نتایج جدول (۷) می باشد ابعاد نسبتا قوی رقابت پذیری را ارائه می کند. در این جدول نقاط قوی مورد اشتراک شامل آن دسته از زیرشاخص ها می باشند که اکثر کشورهای مورد بررسی در آنها دارای رتبه بالای ۵۰ در بین ۱۳۹ کشور جهان می باشند.

نقاط ضعیف در مورد کشورهای منطقه همانطور که از جدول (۷) و (۸) برمی آید به "کارایی مدیران شرکتهای"، "فساد مالی"، "کیفیت راه آهن" و "تورم" در محور برخورداری از نیازمندیها برمی گردد و نقاط قوی در این محور شامل "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "هزینه های ناشی از خشونت"، "ناوگان هوایی"، "نرخ پس انداز"، "حاشیه بهره" و "درجه شیوع بیماری ایدز" می باشد همچنین نقاط ضعیف در محور کارایی "میزان آموزش کارمندان" و "کیفیت مدارس بازرگانی و مدیریت"، "مشارکت زنان" و "هزینه های بیکاری"، "دسترسی به خدمات مالی" و "سرمایه های خارجی و انتقال تکنولوژی" و نقاط قوی در این محور "زمان لازم برای شروع یک فعالیت"، "انعطاف دستمزدها" و "مشکل بودن استخدام" می باشد.

در محور نوآوری "کیفیت عرضه کنندگان"، "کیفیت نهاده های تحقیقاتی"، "هزینه های تحقیق و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت" به عنوان نقاط ضعیف و "دسترسی به مهندسين و دانشمندان" نقطه قوت مورد اشتراک کشورها می باشد.

ستون آخر جداول (۸) و (۹) در ارتباط با نقاط ضعف و قوت رقابت پذیری در ایران می باشد چنانچه ملاحظه می شود در شاخص ترکیبی "نهادهای" از محور "برخورداری از نیازمندیها"، بسیاری از زیر شاخص ها از جمله "حمایت از مالکیت معنوی"، "شفافیت سیاستها"، "هزینه های ناشی از تروریسم"، "هزینه های ناشی از خشونت"، "جنايات سازماندهی شده"، "کارایی مدیران شرکتهای"، ... به عنوان نقاط ضعف ارائه شده است اما نکته جالب توجه در

خصوص برخی از زیر شاخص هایی می باشد که در سایر کشورها مورد بررسی به عنوان نقاط قوت ارائه شده است که از آن جمله می توان به "هزینه های ناشی از خشونت" و "جنايات سازماندهی شده" اشاره نمود. "کیفیت ناوگان هوایی" "تورم" از دیگر نقاط ضعف رقابت پذیری ایران در محور برخورداری از نیازمندیها می باشد. همانطور که قبلا اشاره شد ایران به لحاظ محور کارایی از رتبه پایینی برخوردار می باشد و چنانچه در جدول (۸) قابل ملاحظه است پایین بودن رتبه ایران در بسیاری از زیرشاخصها محور کارایی نیز بر این موضوع تاکید دارد که از مهمترین آنها که تاحدودی بقیه زیر شاخص ها را نیز تحت تاثیر خود قرار می دهد می توان به "درجه رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدویت های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف پذیری دستمزدها"، سرمایه های خارجی و انتقال تکنولوژی"، "کیفیت عرضه کنندگان داخلی"، "مزیت رقابتی" و "هزینه های R&D شرکتها" اشاره نمود. از نقاط قوت بحث رقابت پذیری در ایران نیز می توان "اعتماد عمومی به سیاستمداران"، "تبعیض در تصمیمات اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین المللی"، "دسترسی به مهندسين و دانشمندان" را برشمرد.

۸- بررسی و ارائه راهکارهایی برای ارتقاء رتبه رقابت پذیری ایران

چنانچه در بخش های قبلی براساس جداول (۳) (۴) بیان شد رتبه پایین رقابت پذیری در ایران بیشتر در ارتباط با محور کارایی و نوآوری است همچنین این نتیجه حاصل گردید که محور کارایی و نوآوری تحت تاثیر شاخص هایی از محورنیازمندیها است که ایران در آن شاخص ها از رتبه و امتیاز پایین برخوردار است که از آن جمله می توان به عوامل نهادی و زیر ساختها اشاره نمود. که از آن جمله می توان به عوامل نهادی و زیر ساختها و ثبات در محیط کلان اقتصادی اشاره نمود.

در بخش گذشته شاخص رقابت پذیری جهانی به تفکیک ۱۲۱ زیرشاخص برای ۱۸ کشور منطقه و از جمله ایران بررسی شد و نقاط قوت و ضعف رقابت پذیری برای کشورهای منطقه و ایران ارائه گردید. چنانچه از جداول (۸) و (۹) برمی آید نگاهی به زیر شاخص های ارائه شده در جدول مذکور حاکی از آن است که بسیاری از شاخص های ارائه شده توسط مجمع جهانی اقتصاد از یک جنس و در یک سطح نبوده و گاه وابسته بهم می باشند همچنین در حالی که بسیاری از آنها در ارتباط با اجرای سیاستها است برخی از این زیر شاخصها، اصلاح قوانین و سیاستها را خاطر نشان می سازد. به عنوان مثال زیر شاخص "تورم" و زیر شاخص "در دسترس بودن اینترنت

برای مدارس" از یک سطح نبوده و اصلاح آنها به لحاظ کمی اثرات کاملاً متفاوتی را بر رقابت پذیری خواهد گذاشت و یا زیر شاخص های "درجه رقابت داخلی" و "موانع تجاری" معلول و علت هم می باشند به طوریکه رفع موانع تجاری، افزایش درجه رقابت را نیز تحت تاثیر قرار می دهد از این رو پرداختن به زیر شاخص ها، شاخص رقابت پذیری جهانی و تکیه بر نقاط قوت و ضعف رقابت پذیری بدون توجه به مطالعات صورت گرفته در خصوص پارامترهای موثر بر رقابت پذیری در سطح کلان، منجر به ارائه راهکارهایی چه بسا متضاد از هم می گردد لذا در این قسمت ابتدا عوامل موثر بر رقابت پذیری از دیدگاه کلان مورد بررسی قرار می گیرد.

در رابطه با متغیرهای کلان موثر بر رقابت پذیری در ایران مطالعات متعددی صورت گرفته است^{۱۷} که براساس این مطالعات در مجموع عوامل کلان که تاثیرات بیشتری بر قدرت رقابتی بنگاه را دارند را می توان در چهارگروه زیر قرارداد:

الف - مولفه های حوزه سیاستهای ارزی، پولی، مالی و بیمه ای

مولفه های این حوزه شامل نرخ ارز، نرخ سودبانکی، مالیات، یارانه ها، وضعیت بازار سرمایه و تورم می باشد.

ب - مولفه های مبتنی بر نوآوری و فناوری

منابع R&D مولفه های این حوزه شامل: استقرار نظام نوآوری، خوشه های تولیدی و خدماتی، مخارج مالی دولت و سرمایه گذاری مستقیم خارجی می باشد.

ج - مولفه های نهادی با تاکید بر قوانین

مولفه های این حوزه شامل: قوانین تسهیل کننده فعالیت بخش خصوصی، قوانین مرتبط با ICT، قانون تجارت، قاچاق و فساد می باشد.

د - مولفه های حوزه تجارت بین الملل

مولفه های این حوزه شامل: عضویت در موافقتنامه های تجاری منطقه ای، عضویت در سازمان جهانی تجارت، داشتن سهم مناسب از بازار جهانی محصولات عمده و سیاست تجاری می باشد.

17 - از جمله این مطالعات می توان به فقیه نصیری (۱۳۸۵)، باستانی و رضایی (۱۳۸۶) و باستانی (۱۳۸۷) اشاره کرد.

نگاهی به قوت و ضعف رقابت پذیری در محور برخورداری از نیازمندیها در جدول (۸) و (۹) و متغیرهای کلان موثر بر رقابت پذیری، اصلاح و استفاده از ظرفیت موجود در قوانین به منظور حمایت از مالکیت معنوی و افزایش کارایی در قوانین را خاطر نشان می سازد همچنین در این محور توجه سیاستگذاران به آثار تورمی سیاستها و مهار نوسانات آن مورد تاکید است جهت دهی تخصیص منابع به برخی از زیرساختها از جمله ناوگان هوایی و صنعت ارتباطات و اطلاعات نیز می تواند در توزیع کالا و خدمات و دسترسی به بازارهای غیر محلی مفید واقع شده و در امر رقابت پذیری موثر باشد. این موارد در طبقه بندی پارامترهای کلان موثر بر رقابت پذیری نیز به وضوح مشاهده می شود. لیکن چنانچه مشاهده می شود بسیاری از کشورهای مورد بررسی نیز در موارد مذکور دارای ضعف می باشند.

در محور کارایی پرداختن به آموزش، افزایش درجه رقابت با اعمال سیاستهای رقابتی و حرکت به سمت تجارت آزاد که به کاهش حمایتهای غیر موثر از برخی صنایع تاکید دارد مورد توجه می باشد همچنین بند سوم و چهارم از محور کارایی در جدول (۸) و (۹)، اصلاح در قوانین و رویه های موجود در بازار کار و توسعه و تعمیق بازارهای مالی و سرمایه را خاطر نشان می سازد بستر سازی در آماده کردن بنگاهها به منظور انتقال و پذیرش تکنولوژی یکی دیگر از نقاط ضعف رقابت پذیری کشور می باشد مطالعات بسیاری از جمله اساکسون (۲۰۰۷) بر نقش سرمایه گذاری خارجی در انتقال و جذب تکنولوژی تاکید دارند و چنانچه مشاهده می شود ایران در زیر شاخص سرمایه گذاری خارجی از موقعیت پایینی برخوردار است از این رو هموار سازی راه برای ورود سرمایه های خارجی می تواند یکی از موارد تحقق رقابت پذیری قلمداد شود.

نکته اساسی که در نقاط ضعف مربوط به محور کارایی قابل بیان است تعداد کمتر نقاط ضعف مورد اشتراک سایر کشورها در این محور نسبت به ایران می باشد. که این موضوع با عنایت به تاثیر محور کارایی بر محور نوآوری یا به عبارتی اهمیت محور کارایی در شاخص رقابت پذیری و تاکید سند چشم انداز بر کسب موقعیت برتر اقتصاد ایران در بین کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا، اجرای سیاستهای فوق الاشاره را در اولویت قرار می دهد.

براساس مفهوم مزیت رقابتی و با توجه به همبستگی و رابطه بین محورهای رقابت پذیری که در بخش های قبلی به آن پرداخته شد برنامه ریزی و اقدام برای ارتقاء رقابت پذیری و رفع نقاط ضعف در ارتباط با محور کارایی و برخورداری از نیازمندیها، محیطی را فراهم می نماید که در آن، ابعاد رقابت پذیری مرتبط با محور

نوآوری نیز تقویت شوند. براین اساس و با عنایت به توضیحات فوق الذکر موارد ذیل را به منظور رقابت پذیری توصیه می شود.

- کارا نمودن سیاستهای حمایتی و رقابتی که به افزایش درجه رقابت ، حرکت به سمت تجارت آزاد ،انتقال سرمایه و تکنولوژی را با هدف ارتقاء کارایی و بهروری دنبال می نماید.
- اصلاح قانون کار و توسعه بازار سرمایه
- توجه به آثار تورمی سیاستها
- ارتقا کمی وکیفی زیر ساختهای حمل و نقل و صنعت ICT
- استفاده از ظرفیت های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت ازمالکیت معنوی و سرمایه خارجی
- ارتقاء کیفی نهادها ، افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود

جدول (۸): ابعاد ضعیف رقابت پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

محورها	شاخص های ترکیبی	ابعاد ضعیف رقابت پذیری مورد اشتراک ۱۸ کشور منطقه جنوب غرب آسیا	ابعاد ضعیف رقابت پذیری در ایران
الف- میزان	۱- نهاده ها	"فساد مالی" و "کارایی مدیران شرکتها"	حمایت از مالکیت معنوی، کارایی چارچوب قانون در مقررات چالش برانگیز، شفافیت سیاستگذاران، هزینه های ناشی از تروریسم، هزینه های ناشی از خشونت، جنایات سازماندهی شده، توان ارزیابی استانداردها، کارایی مدیران شرکتها، قدرت حمایت از سرمایه گذاران
برخورداری از نیازمندی اساسی	۲- زیرساختها	"کیفیت راه آهن"	کیفیت ناوگان هوایی
	۳- محیط کلان اقتصاد	"تورم"	تورم
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	"درجه شیوع آن هزینه های ناشی از شیوع بیماری مالاریا و "	
	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی	"کیفیت مدارس مدیریت" و "میزان آموزش کارمندان"	نرخ ثبت نام دانشگاه، دسترسی به اینترنت در مدارس، میزان آموزش کارمندان
	۲- کارایی بازار کالا		درجه رقابت داخلی، میزان موانع تجاری، تعرفه های تجاری، میزان مالکیت خارجی، اثر قوانین بر سرمایه گذاری خارجی، میزان بورورگراسی گمرگی، درجه تشخیص مشتریان
ب- میزان کارایی	۳- کارایی بازار کار	"هزینه های بیکاری" و "مشارکت زنان"	رابطه کارگر و کارفرما، انعطاف دستمزدها، هزینه های بیکاری، پرداخت و بهره‌وری، انکاء به میریت حرفه ای، فرار مغزها، مشارکت زنان
	۴- توسعه بازار مالی	"دسترسی به خدمات مالی"	دسترسی به خدمات مالی، اطمینان از ارائه خدمات مالی در قیمت های متعارف، سهولت دسترسی به وام، دسترسی به سرمایه های پرخطر، محدودیت های جریان سرمایه، استقلال و قدرت بانکها
	۵- آمادگی تکنولوژیکی	"انتقال تکنولوژی و سرمایه های خارجی"	دسترسی به تکنولوژی روز، جذب تکنولوژی در سطح بنگاه، سرمایه های خارجی و انتقال تکنولوژی، پهنای باند اینترنت
	۶- اندازه بازار		
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته	"کیفیت عرضه کنندگان"	کیفیت عرضه کنندگان داخلی، مزیت رقابت، توسعه بازار یابی، تمایل به تفویض اختیار در مدیران،
	۲- نوآوری	"کیفیت نهاده های تحقیقاتی"، "هزینه های تحقیق و توسعه"، "همکاری دانشگاه و صنعت"	هزینه های D&R شرکتها

ماخذ: محاسبات محقق

جدول (۹): نقاط قوت رقابت پذیری کشورها در منطقه جنوب غرب آسیا و ایران

محورها	شاخص های ترکیبی	نقاط قوت رقابت پذیری مورد اشتراک ۱۸ کشور	نقاط قوت رقابت پذیری در ایران
الف- میزان برخورداری از نیازمندی اساسی	۱- نهاده ها	اعتماد عمومی به سیاستمداران و هزینه های ناشی از خشونت	اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیمات اداری
	۲- زیرساختها	ناوگان هوایی	خط تلفن ثابت
	۳- محیط کلان اقتصاد	نرخ پس انداز و حاشیه بهره	تراز بودجه دولتی، نرخ پس انداز ملی، حاشیه بهره، بدهی دولت
	۴- بهداشت و آموزش اولیه	درجه شیوع بیماری ایدز	نرخ ثبت نام آموزش ابتدایی، درجه شیوع بیماری سل
ب- میزان کارایی	۱- آموزش و تحصیلات تکمیلی		کیفیت آموزش علوم مرتبط با ریاضی
	۲- کارایی بازار کالا	زمان لازم برای شروع یک فعالیت	زمان لازم برای شروع یک فعالیت
	۳- کارایی بازار کار	انعطاف دستمزدها و مشکل بودن استخدام ها	
	۴- توسعه بازار مالی		
	۵- آمادگی تکنولوژیکی		
	۶- اندازه بازار		اندازه بازار داخلی و خارجی
ج- میزان نوآوری	۱- عملیات تجاری پیشرفته		کنترل بر توزیع بین المللی
	۲- نوآوری	دسترسی مهندسين و دانشمندان	دسترسی مهندسين و دانشمندان

ماخذ: محاسبات محقق

۹- جمع بندی

رقابت پذیری که توسط افراد و سازمانهای بین المللی از ابعاد مختلف تعریف و مورد سنجش قرار گرفته است در ادامه نظریات مزیت و با عنایت به تحول در مفهوم رقابت، رشد مستمر بهروری و عوامل موثر بر آن را در سطح اقتصاد ملی و بنگاه خاطر نشان می سازد.

شاخص رقابت پذیری که توسط مجمع جهانی اقتصاد در قالب سه محور برخورداری از نیازمندیها اساسی، کارایی و نوآوری ارائه می شود، نشان می دهد علیرغم بالا بودن امتیاز برخورداری از نیازمندیهای اساسی در سال ۲۰۱۰ ایران، شاخصهای مرتبط با کارایی و نوآوری دارای امتیاز پایینی می باشد که با عنایت به عناصر ترکیبی محورها و مفهوم مزیت رقابتی، بر کم رنگ بودن مزیت رقابتی در ایران تاکید دارد.

برآورد میزان رقابت پذیری براساس اطلاعات گزارش مجمع جهانی اقتصاد سال ۲۰۱۰ برای کشورهای منطقه جنوب غرب آسیا (حوزه مورد نظر در سند چشم انداز بیست ساله) رتبه رقابت پذیری ایران را در بین کشورهای مذکور از ۱۰ (براساس اعلام مجمع جهانی) به ۹ ارتقاء می دهد که موقعیت پایین ایران در مقایسه با هدف منظور شده در سند چشم انداز (جایگاه اول) رتبه پایینی را نشان می دهد.

تحلیل رابطه بین شاخصهای ترکیبی محور برخورداری از نیازمندیها به محورهای کارایی و نوآوری نشان می دهد که علیرغم اینکه امتیاز برخورداری از نیازمندیها برای ایران نسبت به کشورهای مورد بررسی بالا است لیکن ایران ابعادی از نیازمندیها (از جمله آموزش اولیه و بهداشت و درمان) را برخوردار است که تاثیر کمتری بر محور کارایی و نوآوری دارند.

از مهمترین نقاط ضعف ایران که تاحدودی بقیه شاخص ها را نیز تحت تاثیر خود قرار می دهد می توان به "درجه رقابت داخلی" و "دسترسی به خدمات مالی"، "محدویت های جریان سرمایه"، "رابطه کارگر و کارفرما"، "انعطاف دستمزدها"، سرمایه های خارجی و انتقال تکنولوژی"، "کیفیت عرضه کنندگان داخلی"، "مزیت رقابت" و "هزینه های R&D شرکتها" اشاره نمود. از نقاط قوت بحث رقابت پذیری در ایران نیز می توان "اعتماد عمومی به سیاستمداران، تبعیض در تصمیمات اداری"، "تراز بودجه دولتی"، "نرخ پس انداز ملی" و "کیفیت آموزش علوم"، "اندازه بازار داخلی و خارجی"، "کنترل بر توزیع بین المللی"، "دسترسی به مهندسين و دانشمندان" را برشمرد.

بررسی نقاط قوت و ضعف رقابت پذیری کشورهای منطقه و ایران و نگاهی به طبقه بند یهای صورت گرفته در خصوص متغیر های کلان موثر بر رقابت پذیری ، موارد ذیل را در خصوص بهبود رقابت پذیری در ایران خاطر نشان می سازد.

۱- کارا نمودن سیاستهای حمایتی و رقابتی که به افزایش درجه رقابت ، حرکت به سمت تجارت آزاد،انتقال سرمایه و تکنولوژی را با هدف ارتقاء کارایی و بهرهوری دنبال می نماید.

۲- اصلاح قانون و رویه های بازار کار و توسعه بازار سرمایه

۳- توجه به آثار تورمی سیاستها

۴- ارتقا کمی و کیفی زیر ساختهای حمل و نقل و صنعت ICT

۵- استفاده از ظرفیت های موجود قوانین و اصلاح آنها در حوزه حمایت ازمالکیت معنوی و سرمایه های خارجی

۶- ارتقاء کیفی نهادها ، افزایش نظارت و توان ارزیابی و اصلاح استانداردهای موجود

منابع و ماخذ

- ۱- خداداد کاشی، فرهاد، دیدگاه‌های مختلف در مورد مفهوم و نظریه رقابت و تطبیق آن با وضعیت رقابت در بخش صنعت ایران، پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال هفتم، شماره ۵۱، پاییز ۱۳۸۸
 - ۲- حسینی، سید شمس الدین و ملک محمدی، مریم، سنجش مزیت نسبی و رقابتی صنعت چرم ایران در بازار جهانی، فصلنامه پژوهش‌های بازرگانی، شماره ۴۴، سال ۱۳۸۶
 - ۳- توتونچیان، ایرج و مهرنوش، مینا، رقابت پذیری دانش محور در ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، سال نهم، شماره اول، بهار ۱۳۸۸
 - ۴- پژیوان، جمشید و فقیه نصیری، مرجان، اثر رقابت مندی بر رشد اقتصادی با رویکرد الگوی رشد درونزا، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، سال سیزدهم، شماره ۳۸، بهار ۱۳۸۸
 - ۵- فقیه نصیری، مرجان، باستانی، علیرضا، موانع رقابت‌پذیری بنگاه‌ها در ایران (با تاکید بر متغیرهای پیرامونی بنگاه)، دفتر مطالعات اقتصادی معاونت برنامه ریزی وزارت بازرگانی، ۱۳۸۸
- ۶- Sala-I-Martin, Xavier, "Executive Summary; the Competitiveness Report", World Economic Forum, (2010).
- ۷- World Economic Forum, "Global Competitiveness Report 2007-2010.
- ۸- Porter, Micheal E. The Competitive Advantage of Nation. Harvard University. 1998
- ۹- Bowen H. & Moesen W. (2005) Benchmarking the Competitiveness of Nations: non-uniform Weighting and Non-Economic Dimensions: Vlerick Leuven Gent Working paper series 2005/2
- ۱۰- Kaderabkova, A. (2005), The Lisbon Strategy Challenges to the Czech Republic Human Resources, European Journal of Education, Vol 40, No.3
- ۱۱- Aghion, p., Bloom, N., Blundell, R., Griffith, R. and Howitt, p. (2005), Competition and Innovation: An inverted-U Relationship, The Quarterly Journal of Economics, may 2005
- ۱۲- Isaksoson A., (2007) Determinants of Total factor productivity; A Literature Review, United Nations Industrial Development organization (UNIDO), July 2007
- ۱۳- Ross, T. (1988), Movements towards free trade and domestic market performance with imperfect competition, Canadian journal of economics, XXI no.3

ضمیمہ